INHOUD

Nr 4

EDITORIAAL

Vruchtafdrijving en **Pastoraal rondom de echtscheiding** zijn wel actuele problemen ofschoon randgevallen voor een normale gezonde samenleving.

Vooraleer het verslag zal verschijnen over de **problemen rond de ongewenste zwangerschap** is het goed even terug te keren naar meer positief fundamentele onderwerpen :

1°. Gelovig - zijn in deze tijd.

2°. Heeft het kloosterleven nog toekomst en betekenis ?

Gerard Vandenberghe.

PROBLEMEN ROND DE ONGEWENSTE ZWANGERSCHAP

PROGRAMMA

9 u 30	:	« Geneeskundige problemen van de ongehuwde moeder », Prof. Vandekerkhove (Gent).
10 u 00	:	« Sociale problemen », E.H. Gerratz (Liège).
10 u 30	:	« Psychologische hulp aan de ongehuwde moeder », Mr. N. Biliet (Gent).
11 u 00	:	« Ongewenste moederschap in het gezin », Mw. Maistriaux (Mons).
11 u 30	:	Discussie.
13 u 00	:	Banket.
14 u 30	:	Algemene Vergadering van de Belgische Geneesheren-vereniging St-Lukas.

Deze vergadering heeft plaats in het Kongressenpaleis,
Zaal Dynastie A,
Ingang Kunstberg (bronzen poort)
1000 Brussel.

P.S. Simultaanvertaling in het Nederlands en in het Frans.

....

INSCHRIJVINGSFORMULIER

(terug te sturen vóór 10/10/1972)

Naam :

Adres :

Zal deelnemen :

( ) aan de spreekbeurten
( ) aan het Banket (350 Fr per persoon).
( ) aan de Algemene Vergadering.

Ik zal vergezeld zijn door .... personen.

Ik stort heden de som van .... frank op P.C.R. nr 3211.78 van de BELGISCHE GENEESHERENVERENIGING SINT-LUKAS, IJzerlaan, 19, 1040 Brussel.

Handtekening :

GELOVIG-ZIJN IN DEZE TIJD

E.H. Professor André DE WOLF
Groot Seminarie - Reep 1 - 9000 Gent.

Wie dit onderwerp uitvoerig wil behandelen weet dat hij voor een zeer omvangrijke taak staat. Daarom is het goed dat wij een beperking aanbrengen. Beperking vanuit een vraag die een aantal leden van de St. Lukasvereniging Gent zich gesteld hadden. « Worden wij geen zonderlingen wanneer wij nu nog aan een aantal christelijke en morele waarden vasthouden en er durven voor uitkomen ? Lopen wij niet het gevaar in een soort reservaat terecht te komen ? » Wanneer wij deze vraag en ervaring pogen te situeren binnen het hedendaagse gelovig besef en theologisch denken dan stellen wij vast dat deze vraag op een eigen wijze verwoordt wat men in de theologie aanduidt als : het marginaal worden van de kerk en de gelovigen in de hedendaagse maatschappij. Meer algemeen kan men het aldus omschrijven : het verschijnsel waarbij de kerk zoals iedere religie een randverschijnsel dreigt te worden in onze cultuur. Dit is gemakkelijk aanwijsbaar wanneer men de kerk naar haar zichtbare sociologische maatstaven beoordeelt.

I. Het verschijnsel van het marginaal worden van de kerk.

a. Cultuurhistorisch.

Het is niet mogelijk uitvoerig in te gaan op de geschiedenis van dit proces. Wij willen hier bondig aangeven hoe het hedendaags beschavingstype op diepgaande wijze de gelovigen bepaald heeft. De mens ziet zichzelf en zijn opdracht in deze wereld niet steeds op dezelfde wijze. Hij is in die zin niet eeuwig aan zichzelf gelijk. Kenmerkend voor onze beschaving is dat de mens zich voor zichzelf bewust als project stelt. De mens uit de tweede helft van de twintigste eeuw leeft van het bewustzijn dat hij zichzelf uit te vinden heeft en dat hij zelf zin moet geven aan zijn bestaan en aan de wereld. De woorden vrijheid, mondigheid, vooruitgang en historiciteit brengen alle hetzelfde zelfbegrip van de mens tot uitdrukking. Het woord secularisering wordt veel gebruikt en wil dezelfde gedachte verwoorden : « een geseculariseerde wereld, d.w.z. een wereld in dewelke, ten gevolge vooral van de geweldige vlucht van de wetenschap en de techniek, de mens zich meer en meer bewust is geworden van zijn autonomie, zijn mondigheid en verantwoordelijkheid t.a.v. de uitbouw van de profane leefwereld (in het latijn : het **saeculum**) ». (1)

Dit artikel is de neerslag van een uiteenzetting gegeven voor de leden van de St. Lukasvereniging te Gent op 21 januari 1972.

(1) A. Dondeyne, **Gelovend in de wereld**, Antwerpen, 1972, blz. 18.

Wanneer men over deze grondige wijziging nadenkt dan moet men er zich voor hoeden niet in een zwart-wit tekening te vervallen. Niettemin kan men spreken van een tegenstelling tussen « vroeger » en « nu ». Vroeger werd de mens « mens » door in te treden in een orde die gegeven was en die van geslacht op geslacht doorgegeven werd. De culturele en religieuze erfenis maakte de mens en de verwijzing naar het verleden stond centraal. Vanuit het verleden werd als het ware een wereldontwerp ter hand gesteld. Thans stelt de mens zelf het probleem van zijn vermenselijking. Hij ziet zichzelf en zijn wereld als een ontwerp waarvoor hij zelf de verantwoordelijkheid op zich moet nemen. De wereld is wereld van de mens geworden en in die zin spreekt men van een desacralisatie. Het sacrale, de verwijzing naar het heilige lijkt verdwenen. De beschaving is voor een groot deel profaan of seculier geworden. In die bekommernis om deze wereld, in dit bewustzijn van de eigen verantwoordelijkheid staat de verwijzing naar de toekomst centraal. Deze ingrijpende verandering in het denkklimaat ligt aan de basis van het marginaal worden van de kerk. Het is fout dit marginaal worden eenzijdig te zien als een gevolg van eigen fouten of onhandigheden van de kerk. Het beschavingstype en het denkklimaat dat er uit volgt is de grote oorzaak van dit proces van marginaliteit.

Wij willen hier onmiddellijk laten opmerken dat dit alles niet de totale marginaliteit van de kerk tot gevolg heeft. Dan zou de kerk alleen maar het beeld geven van een stervende beschavingsperiode en geen toekomst meer voor zich hebben. Integendeel, in de kerk leven nog het bewustzijn en de kracht van de kleine groep, die zoals in de beginperiode, aan de wereld een boodschap van bevrijding te brengen heeft. Er is en er blijft de overtuiging dat het geloof ook in onze cultuur waar gemaakt kan worden en dat de evangelische boodschap voor de mensheid een vermenselijkende kracht kan zijn. Wie de totale marginaliteit van de kerk verkondigt herleidt haar tot een sekte. Want dit is het eigene van de sekte : « op de grens van de beschaving staande en er zichzelf buiten stellend, verzet de sekte zich ertegen en komt zij tot een houding van minachting en verdediging die haar onvruchtbaar maakt voor de cultuur ». (2) De kerk is dit niet, zij is wel op een aantal punten marginaal geworden.

b. Uitingen van marginaliteit.

Men kan moeilijk loochenen dat de kerk op **sociaal en politiek gebied** niet langer meer de macht is die het wereldgebeuren beheerst of beslissend beïnvloedt. De christelijke leer is blijkbaar niet een arsenaal van pasklare oplossingen voor de complexe sociale en poli-

(2) A. Vergote, **De tegenwoordigheid van de kerk in de maatschappij van morgen,** in : **De toekomst van de kerk, verslag van het wereldcongres «Concilium» te Brussel 12-17 september 1970,** Bussum, 1970, blz. 106.

tieke realiteit. Men lijdt wel eens onder de indruk dat op het niveau van nationale en internationale sociale en politieke organisaties de kerk geen beslissende rol te vervullen heeft en dus afwezig schijnt te zijn. Sommigen hebben dit genoemd : de christenheid is dood. Konkreet betekent dit dat op het politieke vlak ook in het westen de droom van de « democratia christiana » een flinke deuk gekregen heeft en practisch uitgedroomd is.

Ook op **positief wetenschappelijk gebied** is de rol van de kerk minimaal geworden. De hunker naar wetenschap die een van de machtigste componenten is in onze tijd, geeft aanleiding tot een vorm van wetenschapsbeoefening die in de hoger beschreven betekenis « seculier » kan genoemd worden. De waarheid en de kennis lijken het werk van de mens alleen. De rol van de traditionele cultuur wordt bij dit zoeken naar waarheid en inzicht steeds kleiner. Sommigen herleiden dan ook al te licht de kerk tot deze traditionele cultuur en haar boodschap tot een vorm van weten die alleen nog maar historische waarde zou hebben. Ook al weigeren wij te aanvaarden dat de evangelische boodschap alleen maar een historisch « curiosum » zou zijn, het blijft een feit dat ook de wetenschapsbeoefening een terrein is waar de marginaliteit van de kerk sterk voelbaar is.

In een zekere mate kan men ook op **het ethische vlak** van een gedeeltelijke marginaliteit van de kerk spreken. Dit kan verwondering wekken en toch wijzen bepaalde feiten in deze richting. Op ethisch gebied zijn er twee grote componenten in het hedendaagse denken : vrijheid voor allen en gelijkheid van allen. Het zou oneerlijk zijn deze motieven als loutere slogans zo maar van de hand te wijzen. Vrijheid voor allen begrijpt men als het bevorderen van de expressie en creativiteit van iedere mens, wie hij ook weze. Deze vrijheid moet veroverd worden door de opstand tegen iedere vorm van dwang hetzij individueel hetzij collectief. Gelijkheid van allen betekent dat iedere vorm van aristocratische of feodale overheersing in de samenleving moet weggewerkt worden. Positief komt het hierop neer : men wil gelijkheid van kansen scheppen voor ieder individu en voor elk volk. Hoe kan men het marginaal-worden van de kerk op dit punt omschrijven ? Velen zien deze grote morele waarden van onze tijd als universeel menselijke waarden en niet als specifiek christelijke waarden. De evangelische boodschap van vrijheid en de menselijke broederschap binnen de kerk ziet men dan als alleen maar deel uitmakend van een ruimer geheel en ideaal : de erkenning van de mens door de mens.

c. Reactie van de gelovigen.

Het is vrijwel onmogelijk een overzicht te geven van de zeer verscheiden reacties van de gelovigen ten aanzien van de geschetste marginaliteit van de kerk. Eén element uit deze reacties willen wij hier

toch even nader bespreken. Talrijke gelovigen besluiten uit deze situatie dat de kerk geen maatschappelijke functionaliteit meer bezit. Als een vrij logische conclusie wordt dan zeer vlot gesteld dat het specifiek domein van de kerk de innerlijkheid en het persoonlijk leven van de mens is. Niemand kan loochenen dat dit laatste fundamenteel juist is en ook altijd de primaire taak van de kerk zal blijven. De vraag is echter of de specifieke taak van de kerk zo maar als een alternatief, efficiëntie in het maatschappelijk leven of terugtrekken in de privaatsfeer mag gesteld worden. In beide gevallen zou de kerk haar essentie verliezen. Als de kerk onmiddellijk, zichtbaar en totaal functioneel wil zijn dan zal zij gemakkelijk vervallen in een nieuw integralisme. Als de kerk zich in de privaatsfeer wil terugtrekken dan zou zij zichzelf tot sekte maken en van religieuze illusies gaan leven. De kerk en dus wij gelovigen moeten zoeken dit alternatief te boven te komen. Dit brengt ons meteen tot de kernvraag van de nadenkende gelovige in deze tijd : hoe moet het met de verhouding kerk en wereld, christendom en wereld.

Dit was ook de opzet van het tweede Vatikaans koncilie en misschien lag hier het meest geniale van Paus Johannes dat hij om een antwoord op deze vraag zo bekommerd was. Laten wij ons nochtans geen rad voor de ogen draaien. Het antwoord op deze nog steeds cruciale vraag is niet primair een theoretisch antwoord. Het is wel duidelijk dat de menselijke rede hierbij een uiterst belangrijke rol te spelen heeft, maar het is allereerst een kwestie van inzet, van samen-zoeken, van uitbaggeren van nieuwe mogelijke oplossingen. De theologische reflectie is onmisbaar wil men niet in avonturen terecht komen, maar reflectie betekent niet zo maar pasklare oplossingen voordicteren. De vraag kan dan misschien het best als volgt geformuleerd worden : hoe kan de kerk het geloof in deze cultuur **waarmaken ?** Er moet gezocht worden hoe ten aanzien van de sociale, politieke en ethische problemen van deze tijd het geloof een werkzame dynamiek kan worden.

II. Oriëntaties in het antwoord op deze vraag naar de verhouding kerk en wereld.

a. De feitelijke inzet van de gelovigen in de wereld.

Hoger hebben wij benadrukt dat het antwoord op de vraag naar de verhouding kerk en wereld in deze tijd geen louter theoretisch antwoord kan zijn. Daarom verwijzen wij allereerst naar een « life » antwoord dat gegeven wordt door vele gelovigen en groepen. De kerk is werkelijk in de wereld tegenwoordig daar waar de talrijke en zeer verscheiden gemeenschappen in hun cultuur ingevoegd leven. Wij moeten dringend de overtuiging ontwikkelen dat de kerk op de eerste plaats daar werkzaam tegenwoordig is, waar groepen christenen het

initiatief nemen om hun sociaal, politiek en cultureel milieu te vermenselijken. Men heeft gepoogd het enigszins scherp te omschrijven : « De dood van de christenheid moet de creativiteit van de christenen inluiden ». Vanuit hun christelijk geloof zullen de gelovigen zich moeten verenigen in niet-officiële, niet-institutionele maar op het publieke leven invloedrijke groepen.

Dit klinkt misschien wat verrassend en zelfs onthutsend voor ons gelovigen die veelal nog zeer geïnstitutionaliseerd en verzuild denken. Toch is dit een onmiskenbare oriëntatie voor de toekomst. Het is bevrijdend gelovigen te mogen leren kennen die niet met hun inzet pronken maar die toch vanuit het evangelie voor de concrete mens bevrijdend willen zijn en het doen waar dit mogelijk is. Misschien houdt deze situatie van gedeeltelijke marginaliteit van de kerk kansen in om opnieuw te zoeken naar wegen om « gist » te worden midden deze wereld. Hier en daar groeit opnieuw waardering voor de evangelische beelden van de minderheid en de kleine groep, het mostaardzaadje en de gist die de deeg doet rijzen. De houding die de gelovigen moeten aannemen werd zeer goed omschreven in de beroemd geworden uitspraak van Paus Johannes : « Wij moeten midden in de wereld de tekenen van de tijd leren verstaan ». Dit moet wel een grondtrek geweest zijn van zijn stellingnamen tegenover de problemen van onze tijd. Aldus feliciteerde hij reeds in 1961 voor het eerst in een officieel kerkelijk document die gelovige arbeiders die in niet christelijke beroeps- en vakorganisaties doordrongen van de christelijke geest uitstekend werk verrichten. (3) Van hieruit moet ook de al te weinig bekende brief van Paus Paulus aan Kardinaal Roy (4) begrepen worden.

Wat zoëven voorop gesteld werd, wil geen pleidooi zijn voor een systematische afbouw van alle uitdrukkelijk christelijk gekleurd engagement. Wij willen alleen maar wijzen op een feitelijke evolutie en de aandacht vestigen op een mogelijke verdere evolutie in die richting waar wij open zullen moeten voor staan. De reeds begonnen wijziging in het engagement van een aantal christenen vraagt nu reeds om kleine gemeenschappen waarin doorheen gebed en bezinning gelovigen uit eenzelfde werkterrein mekaar vinden en vooral samen zoeken naar de evangelische bezieling voor hun inzet. Hoeft het gezegd dat vooral daar waar gelovigen in een minderheidspositie moeten werken de steun aan elkaar die de kleine groep mogelijk maakt, van onschatbare waarde kan zijn. De openheid op de grotere gemeenschap van de kerk zal een kentrek van de kleine groep moeten blijven wil deze ontkomen aan het gevaar van het isolement en de fixatie op de eigen problematiek.

(3) PP. Johannes XXIII, **Mater et Magistra**, nr. 102.

(4) PP. Paulus VI, **De kerk en de sociale problemen van deze tijd. Apostolische brief ter gelegenheid van de 80ste verjaardag van de encycliek « Rerum Novarum »**, Brussel, 1971.

b. Toekomstverwachting en dienstbaarheid van de christen.

In het geloof staat centraal de « memoria passionis, mortis et resurrectionis Jesu Christi ». Wij moeten blijvend gedenken het testament van liefde van de Heer Jezus. Het rijk van God onder de mensen verscheen hierdoor onder de mensen dat Jezus aan de kant van de onaanzienlijken, de uitgestotenen en de onderdrukten ging staan. Gods heerschappij werd paradoxaal verkondigd en voorgeleefd als bevrijdende macht van de liefde zonder voorbehoud. Wij moeten getuigend beleven dat God in de Heer Jezus met de mens een bevrijdingsgeschiedenis begonnen is die eenmaal zal voltooid worden. Daarom kijkt een christen niet alleen achterom. De herinnering en het gedenken van wat de Heer geweest is staat centraal, toch betekent dit niet dat de christen geen toekomstverwachting in zich draagt.

De Christus-gelovige ziet de wereld als een ontstaande en groeiende wereld naar de toekomst van God toe, zoals die beginnend gerealiseerd werd in de verrijzenis van Christus. De eerste christenen hebben hun vertrouwen in die toekomst-van-God-uit gelovig beleden in uitdrukkingen als : « een nieuwe hemel en een nieuwe aarde » en « de Heer zal alles in allen zijn ». Voor ons gelovigen is de mensengeschiedenis geen zinloze farce, maar een te voltooien gebeuren waarvan Christus in zijn leven, dood en verrijzenis de zichtbare gestalte is. Aan dit gebeuren nemen wij gelovigen receptief en actief deel, het is deel-krijgen en deel-nemen. Deze deel-name ziet men vooral als een anticipatie van de toekomst in Christus voor mens, mensheid en kosmos. In zijn baanbrekend werk « Theologie der Hoffnung » geeft J. Moltmann drie creatieve daden van hoop aan die anticipaties zijn op de toekomst van God. De verkondiging van de blijde boodschap van het koninkrijk Gods aan de armen, het stichten van het nieuwe Gods volk, en de creatieve navolging van de Heer in dienstbaarheid.

Hoger hebben wij duidelijk gemaakt dat hedentendage het bouwen aan een betere wereld een formidabele dynamiek is. Niets daarvan mag of kan de gelovigen vreemd zijn. Een gelovige kan en moet gedreven door de herinnering aan Christus en hoop op Christus zich totaal inzetten voor de opbouw van een betere wereld. Toch zal hij dit nooit kunnen verabsoluteren. De christelijke toekomstverwachting moet hem bevrijden van iedere verafgoding van economische of politieke machten. Een christen leeft in de spanning tussen het reeds en het nog-niet. Dit laatste belet hem vrede te nemen met welke prestatie of realisatie ook, maar dwingt hem steeds opnieuw zich in te zetten gelovig-vertrouwend op de vervulling en voltooiing die van-God-uit komen moet.

Het geloof in deze toekomst-van-God-uit houdt de eis in zich in te zetten voor de geringsten, de kleinen en de onaanzienlijken onder

de mensen. Immers, hopen of leven vanuit de christelijke toekomstverwachting betekent blijven geloven dat ook deze mensen een toekomst hebben in God. Dit is het diepste fundament van onze christelijke dienstbaarheid tegenover die mensen die een op efficiëntie en productiviteit wereld alleen maar als balast en nutteloos tijdverlies beschouwt. Deze bekommernis om de « minsten van de mijnen » werd door J.B. Metz op kernachtige wijze beschreven. Wij geven het in extenso weer omdat het als een soort programma kan gezien worden :

« Wie geeft aanleiding tot de in onze emancipatoire maatschappij vaak vergeten of verdrongen vrijheden : bijvoorbeeld de vrijheid om te lijden aan het lijden van anderen en te letten op de profetie van het lijden van anderen — ofschoon de negativiteit van het lijden steeds minder aanvaardbaar en gewoonweg onfatsoenlijk lijkt ? Tot de vrijheid om oud te worden, ofschoon ons openbaar leven bepaald lijkt door de verloochening van het oud-worden en dat gewoonweg als een « geheime schande » wordt ervaren ? Tot vrijheid om te contempleren, ofschoon wij tot in ons diepste bewustzijn schijnen te staan onder de hypnose van werk, prestatie en planning ? Tot de vrijheid tenslotte om zich de eigen eindigheid en aanvechtbaarheid voor te houden, ofschoon ons openbaar leven onder de suggestie van een steeds gaver, harmonischer leven staat ?... Wie tenslotte kan zijn opvatting van vrijheid ook nog delen met hen die niet de emfatische dood in de voorste frontlijn van een revolutionaire bevrijdingsstrijd sterven, maar die de verschrikkelijk banale, belofteloze alledaagse dood sterven ? Wie insisteert op **deze** dimensies van onze geschiedenis van de vrijheid ? » (5)

Wij zullen dit programma nooit voldoende overwegen, het in ons hart laten doordringen om er in onze daden een gelaat aan te geven. Christelijke toekomstverwachting en dienstbaarheid, vooral tegenover de « vergeten groepen », liggen zeer dicht bij mekaar. Hopen is evenmin als in de eerste kerk een alibi om niets te doen. Integendeel, de christelijke hoop dwingt ons tot een grotere inzet. Het vraagt een nieuwe moraal en spiritualiteit die van de Heer uit vertrekt, waarin zijn vrijheid macht over ons krijgt en wij beter in staat zijn te lijden aan het lijden van anderen en aandacht op te brengen voor de geringsten. De kerk als dienst aan de wereld, dit is niet het enige perspectief op de kerk maar het is toch uiterst belangrijk. Het is de nieuwe en toekomstige gestalte van de realisatie van de navolging van Christus. Dit ideaal moet ons begeesteren, maar het is tevens een kwellende gewetensvraag en een dwingende opdracht.

(5) J.B. Metz, **Over de tegenwoordigheid van de kerk in de maatschappij**, in : **De toekomst van de kerk in de maatschappij**, a.w., blz. 86-87.

c. Vrijheid en verantwoordelijkheid.

De geschetste evolutie in de inzet van de christen en de uitbouw van de evangelische dienstbaarheid in deze tijd geeft nu reeds aanleiding tot een nieuw vrijheidsbeleven binnen de kerk. Dit zal onvermijdelijk nog toenemen en daarom moet dringend werk gemaakt worden van de opvoeding tot een meer mondige verhouding tegenover de kerk zelf. Een mondige verhouding is niet hetzelfde als een steriele, louter negatief kritische houding. Veel verwarring onder de gelovigen volgt uit het feit dat men van de zijde van het gezag de gelovigen wel eens uitgeleverd heeft aan veranderingen zonder hen terzelfdertijd het inzicht bij te brengen dat de kerk zelf altijd te hervormen is. Wanneer dit gebeurt komen gelovigen in het niets terecht. Tesamen met dit inzicht moet ook duidelijk gemaakt worden dat voor de concrete inzet en dienstbaarheid van de gelovige de kerk geen pasklare oplossingen zo maar kan voordicteren. Hier komt meteen een grotere ruimte vrij voor de creativiteit in de liefdedienst van de gelovigen. Ook hier zal men moeten leren leven met een « eenheid in verscheidenheid ». Wat onmiddellijk veronderstelt meer positieve verdraagzaamheid tegenover elkaar ook binnen onze kerk. Het is een triestig schouwspel wanneer gelovigen op grond van een verschillende optie voor de concrete inzet mekaar verdacht maken en als het ware uitspuwen. De wegen van dienst-aan-de-wereld zijn zeer verscheiden, wij moeten leren positief de vrijheid van de andere eerbiedigen.

Wij moeten ook dringend gaan herdenken de betekenis en de draagwijdte van wet en gezag in het leven van de gelovige. « Herdenken » wil niet zeggen afschrijven of laten vallen als een steen. Het is onmogelijk dit probleem binnen deze ruimte op uitputtende wijze te behandelen. Wij beperken ons bewust tot een paar inzichten die voor de concrete inzet in deze wereld nuttig kunnen zijn. Op het tweede Vatikaans koncilie werd duidelijk gesteld dat het gezag in de kerk op de eerste plaats dienst moet zijn en dat het voorbeeld op dit stuk Christus zelf moet zijn. Hij die niet gekomen is om te heersen maar om de dienaar van allen te worden. Wanneer het gezag op het vlak van de inzet voor een betere wereld dienstbaar wil zijn, dan sluit dit in dat wij bereid zijn deze dienst te aanvaarden, dat wij actief willen meewerken en meezoeken. Hier komt een hele ruimte vrij voor de noodzakelijke dialoog die zo moeilijk op gang komt binnen de kerk. De opgave is dubbel : het is een moeilijke taak voor het gezag niet buiten de tijd te geraken met de richtlijnen die het geeft, en de gelovigen mogen niet leven van de illuzie het zelf uit te vinden en niemand nodig te hebben. Verwonderlijk is het dat de moderne mens op zoveel terreinen advies en competentie aanvaardt en op het vlak van gelovige inzet en moraal zo gemakkelijk meent zelf de waarheid in pacht te hebben. Men kan dit historisch verklaren als een reactie tegen een overdreven wettelijk bepaald gelovig leven. Toch blijft de vraag of niet van beide zijden én van het gezag én van de gelovige een grotere

luisterbereidheid tegenover elkaar moet groeien. Ook dan wanneer de kerk concrete richtlijnen geeft, blijft de verantwoordelijkheid van de gelovige. Gewetensvorming is een blijvende opgave en betekent niet dat men alle richtlijnen of wetten overboord gooit. Gewetensvorming veronderstelt dat men positief op zoek gaat naar de diepe zin, naar de bedoeling van de wet en deze zin integreert, inschakelt in zijn persoonlijk leven. St. Thomas merkte reeds op dat wij iets moeten doen niet alleen omdat het wet is, maar vanuit het inzicht in het waardevolle van het gevraagde. Deze verinnerlijking van de wet brengt met zich een groeiende verantwoordelijkheid van de individuele gelovige op het niveau van de uitbouw van een betere wereld. Meer dan vroeger kan het gezag het niet meer in onze plaats doen door het uitstippelen van concrete gedragspatronen, dit gegeven houdt meteen een oproep in tot groeiende creativiteit en verantwoordelijkheidszin.

Besluit.

De gedeeltelijke marginaliteit van de kerk en de gelovige in deze wereld hoeft niet verlammend te werken. Wantrouwen en pessimisme staan nergens in het evangelie als houdingen van de volgelingen van de Heer. Integendeel, steeds opnieuw worden wij opgeroepen tot een onverwoestbaar vertrouwen en optimisme. Het fundament hiervoor is en blijft Christus. Paulus reeds schreef het gevat aan zijn christenen te Korinthe : « Alles is van u, Paulus of Apollos of Kefas ; kosmos, leven of dood, het huidige of het toekomstige, alles is van u, maar gij zijt van Christus, en Christus is van God ». (6) Vanuit dit basis-vertrouwen op de Heer moeten wij bereid zijn onze taak in deze wereld op ons te nemen en mee te evolueren. Aan het « leren de tekenen van deze tijd verstaan » moeten wij tastend-zoekend maar vertrouwvol een gelaat proberen te geven.

(6) 1 Kor. 3, 31-32.

HEEFT HET KLOOSTERLEVEN NOG TOEKOMST EN BETEKENIS ?

E.H. Abt Jan Goetghebeur OSB
Abdij Affligem

Dat het kloosterleven, zomin trouwens als eender welke instelling in kerk en wereld van onze dagen, niet gespaard is gebleven van de algemene krisistoestand waarin wij ons op alle gebied bevinden, is zonder meer duidelijk. Die vaststelling dringt zich eenvoudig uit de feiten op. Het aantal roepingen is op verontrustende wijze gedaald, of heeft in veel instituten nu al sinds jaren het nulpunt bereikt. Alle remedies werden geprobeerd, soms ging men tot gedurfde ingrepen over : zonder baat. En niet alleen de **aangroei** door **nieuwe** roepingen viel stil, daarbij komt nog dat **de afval,** of het verschijnsel van het verlaten van het ambt, ook de kloosters duchtig heeft aangevreten. Waar het vroeger een veelbesproken uitzondering was wanneer ergens een religieus of religieuze « de kap over de haag gegooid had », gaan ze nu bij bosjes weg en niemand let er schier nog op.

Wij staan dus ontegensprekelijk, ook in het kloosterwezen, voor een krisissituatie. Hoe moeten wij die verklaren ? Hoe kunnen wij eraan verhelpen ? Waar moet het naartoe ? Dat zijn zo'n beetje de vragen, die velen zich stellen, binnen en buiten de kloosters. Daar is al veel inkt over gevloeid, daar zijn al veel gesprekken over gevoerd. Het probleem is zeer kompleks. De diagnose is nog niet eens zuiver en bevredigend gesteld : laat staan dat wij aan een afdoende therapie toe zijn ! Hebben wij te doen met een gevaarlijke geestelijke infektie ? Of erger : is het zoals sommigen beweren, de doodstrijd die ingetreden is ? Of hebben wij integendeel veeleer te maken met een groeikrisis, waaruit het oude in een vernieuwde gedaante en met nieuwe vitaliteit te voorschijn zal komen ? Vooruitlopend op mijn eindkonkluzie, aarzel ik niet te zeggen, dat die laatste hoopvolle verklaring de juiste is, of zal blijken geweest te zijn, op **één grote voorwaarde nochtans :** op voorwaarde dat de religieuzen en alle leden van Gods Kerk, **er zelf in zullen geloven.**

De beste waarborg voor de toekomst is de overtuiging dat het kloosterleven zijn betekenis niet heeft verloren, terwijl de situatie hopeloos is, als wij zouden toegeven aan defaitisme. Wij zitten namelijk in een soort circulus vitiosus : de krisis — die wij niet moeten ontveinzen — brengt schade toe aan de **bezieling,** terwijl toch de bezieling het enige middel is om de krisis te boven te komen. Er is tegenwoordig een groot tekort aan **bezieling** en **geloof** in de waarde

---

Voordracht voor de leden van de St. Lukasvereniging te Gent op 21 april 1972.

van het religieus leven. En dit niet alleen bij de religieuzen zelf. Zij moeten zich geruggesteund en aangemoedigd weten door heel het Godsvolk-op-weg. Er kunnen geen roepingen meer komen en er zullen meer en meer uittredingen zijn, wanneer er **in de kerk** een defaitistische geest heerst ten overstaan van het kloosterleven. Wij moeten daar dus tegen reageren, bewust ons schrap zetten, ons verweren tegen de **ontmoediging.** Hoe moeten wij dat doen ? Negatief en positief.

Negatief, door ons niet te veel te laten beïnvloeden door zogenaamd onweerlegbare statistieken. Er schuilt een groot gevaar in, alleen uit de nuchter konstateerbare feiten een prognose te maken voor de verdere ontwikkeling van het kloosterleven. Wanneer de lijn van de ontwikkeling doorgetrokken wordt, moet men inderdaad besluiten dat het binnen afzienbare tijd met het religieuze leven in de kerk gedaan is. De kurve gaat in dalende lijn ; over drie jaar is in Nederland de laatste novice ingetreden, die het hek zal sluiten en het licht zal uitdraaien... !

Statistieken zijn interessant en leerzaam, maar ze moeten met veel gezond verstand gebruikt worden. Ze houden er namelijk geen rekening mee dat het leven, ook dat van de kerk, **ontwikkeling** is, ups en downs kent, zich innerlijk kan vernieuwen, enz. De faktoren die thans de dalende lijn bewerken, zullen niet noodzakelijk blijven bestaan. Er kunnen nieuwe onvoorziene faktoren gaan inwerken. Het opnieuw stijgen van de lijn hangt van zoveel imponderabilia af, dat het in dit geval allerminst raadzaam is, geloof te hechten aan voorspellingen over de toekomst van het religieuze leven, die gebaseerd zijn op de gegevens door sociologen of statistici verstrekt.

Positief, door te zoeken naar de betekenis van het religieus leven voor onze tijd. En dat bedoelen wij dan ook samen in deze konferentie te doen. Wij gaan proberen te peilen naar het wezenlijke in het kloosterleven en ons dan afvragen in hoever dat 1° overeenkomt met een algemeen menselijke neiging en zijn oorsprong vindt in het evangelie, en 2° ook aan de wereld van onze dagen iets te zeggen heeft. Daaruit kunnen wij dan veilig konkluzies trekken aangaande de overlevingskansen en zelfs de vatbaarheid voor nieuwe bloei van het religieus leven in de kerk, en hebben wij tevens een stevige basis voor een eventuele verdere gedachtenwisseling.

Vooraleer wij van wal steken, lijkt het mij nochtans gewenst, een paar begrippen te verduidelijken, om elkaar goed te verstaan.

Als wij het zullen hebben over « kloosterleven » of « religieus leven » dan nemen wij die termen in strikte zin. Er zijn namelijk in de laatste decennia allerlei tussenvormen ontstaan, die wel veel

gemeen hebben met het eigenlijke kloosterleven, maar toch niet beantwoorden aan hetgeen het kerkelijk recht er onder verstaat. Onder die tussenvormen kunnen er zijn, die in de toekomst een grote rol zullen spelen in het leven van de kerk, en zeer waardevol zijn. Daar gaat het niet om. Maar wij moeten ons beperken. De kwestie waar wij ons vanavond mee bezig houden, is echter wel degelijk de toekomst van het **kloosterwezen** — en dan bedoelen wij allen het kloosterwezen zoals wij dat altijd gekend hebben. Wij vatten dus het kloosterleven op in de zin van het Kerkelijk Recht. Daarin worden als wezenlijke kenmerken van het kloosterleven aangehaald dat het een levens**staat** is, d.w.z. een stabiel karakter heeft en in principe voor het hele verder leven aangegaan wordt ; dat het een leven **in gemeenschap** is ; dat er de drie traditionele « **evangelische raden** », nageleefd worden, d.w.z. celibaat, gemeenschap van goederen en gehoorzaamheid ; en dat dit alles gebeurt op grond van **evangelische motieven.**

Dat is het kloosterleven in het algemeen. Maar om de stof niet te uitgebreid te maken, en ook omdat ik mij daar op de meest vaste bodem voel, zou ik mij **nog verder** willen **beperken** tot het kloosterleven in zijn oudste vorm : het **monastiek leven.** Het monastiek leven verschilt hierin van de latere vormen van kloosterleven, dat het niet bepaalde apostolaats**werken** als **doel** heeft. Het is om zo te zeggen het kloosterleven « à l'état pur ». Maar dat zal duidelijker worden waar wij in het kort de ontwikkelingsgang van het kloosterwezen zullen schetsen.

Waar wij de termen « evangelie » en « evangelisch » zullen gebruiken, dan bedoelen wij daar niet enkel de 4 evangeliën mee, maar heel de christelijke heilsboodschap, zoals die in al de geschriften van het NT vervat ligt. Het is dus de leer van de kerk in haar bijbelse kern, waartoe alles herleid en waarmee alles steeds gekonfronteerd moet worden.

I. VAN HET EVANGELIE NAAR HET KLOOSTERLEVEN IN ZIJN EENVOUDIGSTE VORM.

Dat het kloosterleven historisch onafscheidelijk met het leven van de kerk verbonden is, weet ieder die maar enigszins met de kerkgeschiedenis vertrouwd is. Overal in de loop van de kerkgeschiedenis stoten wij op het verschijnsel kloosterleven, en het heeft er bovendien een formidabel belangrijke rol in gespeeld. Dat brengt ons tot de rechtmatige veronderstelling dat het 1° beantwoordt aan een neiging in de menselijke natuur zelf en 2° in het evangelie een vruchtbare voedingsbodem vindt. Het eerste punt wordt bevestigd door het feit dat men ook buiten het christendom en onafhankelijk

daarvan, vormen van een soort kloosterleven aantreft. Denken wij maar aan de laat-joodse sekte van de Essenen, of de gemeenschappen waaruit de tekstrollen van Qumran stammen : tenminste een deel van die sekte vormde een hechte broederschap, mannen die samen woonden in celibaat, met gemeneschap van goederen en onder gehoorzaamheid, die gezamelijke gebedstijden hadden, samen werkten enz. De sekte was ontstaan in het begin van de 2e eeuw vóór Christus, uit het verzet tegen de hellenisering van het jodendom. Een soortgelijke religieuze broederschap vinden wij in de **Islam,** met de scholen van de Derwisjen, en natuurlijk vooral in het **Boeddisme**, waar de monniken steeds een enorme rol hebben gespeeld. Dat alles wijst er toch op, dat bepaalde wezenstrekken van het kloosterleven beantwoorden aan ergens een neiging in de mens, dat het celibatair leven in gemeenschap op grond van religieuze motieven geen sub-menselijke bestaansvorm is, maar een waardevolle en volwaardige vorm van menselijke existentie, naast de gehuwde staat en het leven in een familiale gemeenschap.

Die algemeen menselijke neiging heeft nu ook in het **christendom** een nieuwe voedingsbodem gevonden, en aanleiding gegeven tot het ontstaan en de bloei van hetgeen wij het kloosterleven noemen. Met andere woorden in het christendom zijn de religieuze motieven van het celibatair gemeenschapsleven zuiver **evangelisch.** Ze ontspruiten aan de leer van Jezus. Het kloosterwezen is in het organisme van de kerk geen ziekelijke aanwas, geen woekergezwel ; het is geen sekte binnen de kerk, maar een gezond en levensnoodzakelijk orgaan van het lichaam dat de kerk is ; het heeft er een funktie, een dienst te verrichten ten bate van allen. Om dat beter te doen aanvoelen, volgen wij de ontwikkeling van het kloosterleven even op de voet.

Het begint allemaal bij de persoon van Jezus van Nazaret. Louter godsdienst-historisch gezien was hij een man, lid van de joodse volksgemeenschap, die zich een speciale goddelijke zending bewust was, de messiaanse zending nl. om aan te kondigen dat het langverwachte Godsrijk eindelijk aangebroken was en door Hemzelf gerealizeerd zou worden. Een deel van zijn opdracht bestond erin, de mensen aan te sporen om zich op die komst voor te bereiden door **bekering** en **geloof in zijn boodschap.** Die bekering bestond in het aannemen van een nieuwe geesteshouding, waarvan de hoofdtrekken waren : innerlijke oprechtheid, eenvoud, een gezondmaken van de betrekkingen met God en de medemensen door alles te herleiden tot de liefde. Dat waren de **ethische** eisen die de komst van het Godsrijk en het optreden van Jezus aan alle mensen stelden. Maar hoe langer hoe meer bleken daar ook **leerstellige** konsekwenties aan vast te zijn. Na het overlijden van Jezus en zijn verrijzenis, en de komst van de Heilige Geest begint men de persoon, het optreden en de woorden van Jezus te begrijpen naar hun diepere dimensies : Hij was niet enkel de afgezant van God, maar zozeer één met God, dat Hij God zelf was. Het volle katholieke geloof kan zich niet beperken tot het

aannemen dat Jezus namens God een leer kwam verkondigen waar de redding van de wereld van afhing ; zelfs niet alleen tot een aanvaarden dat Hij door zijn dood plaatsvervangend voor de schuld van de wereld heeft geboet. Het sluit een aanvaarden van zijn godheid in, met al de gevolgtrekkingen die daaraan verbonden zijn.

De persoon van Jezus was de kleine steen die de lawine veroorzaakte. Zijn optreden heeft in de wereld een diepingrijpende verschuiving teweeggebracht, die (uit zijn wezen) gericht is op een totale vernieuwing van het aanschijn der aarde. Het is een invloed die niet slechts uiterlijk blijft, of alleen het publieke leven beroert : hij grijpt elke individuele mens tot in de ziel aan. Geloven eist **christelijk leven,** en dat op zijn beurt is niet iets statisch, maar vraagt een voortdurende konfrontatie met het evangelie en een streven om het leven daarmee in overeenstemming te brengen. **Een volgeling van Christus moet noodzakelijk een navolger van Christus zijn.**

Maar de persoon en de leer van Jezus zijn veelzijdig en rijk. Het is een edelsteen met veel facetten en diepteperspektief. Men kan hem van verschillende kanten bekijken en telkens iets nieuws ontdekken. Geen wonder dat het navolgen van Christus tot veel verschillende levenswijzen aanleiding kan geven, naar gelang dit of dat aspekt meer uitgewerkt wordt. In Jezus zelf treffen wij alles in aanleg aan : prediking, onderwijs, armen- en ziekenzorg, onthechting en armoede, gebedsleven in de verborgenheid, enz. Voor één mens alleen is het onmogelijk om alles tegelijk en even intens in zijn beperkte bestaan uit te werken. Dat wordt dan ook niet verwacht. Dat gebeurt in de kerkgemeenschap als geheel. Maar in dat geheel vertegenwoordigt elk lid een bepaald aspekt, en dient zo het gehele Lichaam van Christus. Zo ligt aan de basis van de grote verscheidenheid van bedieningen, apostolaat en levenwijzen, die wij in de kerk aantreffen, het verlangen tot navolging van Christus, gepaard aan de menselijke beperktheid.

Welnu, in deze samenhang moeten wij het kloosterleven situeren. Het is konsekwentere navolging van Christus in één van de facetten van zijn persoonlijkheid en leer, en dit als onderdeel van de totale navolging van Christus, die door de kerk als geheel gerealiseerd wordt. Het is een bepaalde belevingswijze van het cristelijk leven.

Om meer precies te zijn, kunnen wij zeggen dat het kloosterleven ontstaan is uit de samenvoeging van twee richtingen in het benaderen van het evangelie, die allebei als uitgangspunt hadden het verlangen naar een konsekwentere beleving van het evangelie. Wij zouden kunnen spreken van een **sociale richting** en van een **ascetische richting.**

1° De sociale strekking kreeg al vroeg gestalte binnen de eerste christengemeente van Jeruzalem, nog in de tijd van de apostelen.

Wij lezen daar een paar heel mooie teksten over in de Hand der Apostelen : 2,42-47 en 4,32-36. — Kunnen wij dat niet terecht beschouwen als een soort voorstudie, een eerste schets van het monniksleven ? Het was in elk geval een manier om uitdrukking te geven aan het door en door christelijk bewustzijn en de evangelische waarheid van de eenheid en gelijkheid, de broederschap die onder alle christenen bestaat, dank zij hun verbondenheid met Christus.

2° Daarnaast vinden wij ook al vroeg sporen van een meer ascetische richting in het benaderen van het evangelie. Vertrekpunt is ook hier het verlangen om ernst te maken met de eisen van het evangelie. Hier waren het o.a. de krasse uitspraken van Jezus betreffende **armoede, onthechting, zelfverloochening** die insloegen, maar ook en vooral de zaligprijzing van hen die **ongehuwd bleven omwille van het Rijk der Hemelen.** Dit christelijk celibaat moet zelfs beschouwd worden als de oerkern van alle ascetisch en monastiek leven. Een eerste vormgeving daarvan was bv. het in de oude kerk hoog in aanzien staande instituut van de maagdelijkheid voor meisjes, reeds door St-Paulus in 1Kor zo warm aanbevolen. Meisjes bleven ongehuwd om volledig beschikbaar te zijn voor Christus en om gereed te zijn bij zijn komst. Al was dat nog niet het eigenlijke kloosterleven — die meisjes bleven thuis bij hun ouders — het was ontegensprekelijk een eerste aanzet ervan.

Het bleef echter zeer uitzonderlijk. Het ascetisme, als levensvorm, schijnt pas voorgoed doorgebroken te zijn na het Edikt van Milaan, onder keizer Constantijn, waardoor het christendom erkend werd als staatsgodsdienst. Wat op het eerste gezicht een triomf leek, was in feite niet zo gelukkig over heel de lijn. Het bracht mee dat de grote massa de kerk binnenkwam, al of niet met overtuiging, en meestal niet ! Er werd een kompromis gesloten tussen geloof en werelds leven. Dat had zijn weerslag in averechtse zin : de drang naar een kompromisloos christendom gaf aanleiding tot een echte « rush » naar de woestijn, ver van de wereld, die meer en meer een belemmering bleek te zijn voor een waarachtige geloofsbeleving. De 4e-5e eeuw wordt de bloeiperiode van het eremitische monnikswezen, de tijd van de kluizenaars. De vele mislukkingen niet te na gesproken, leidden die mannen in de eenzaamheid een ernstig en streng leven van gebed, boete, werk. Daar werden zeker toppunten bereikt van wijsheid, en echt christelijke geest. Daarvan getuigt bv. de verzameling oude spreuken van woestijnvaders, die genoemd wordt « de Apoftegmata Patrum », echte meesterwerkjes van psychologisch doorzicht en verstandige geestelijke leiding. Wij mogen ons zeker niet blind staren op de staaltjes van fakirisme, waarvan velen onder die kluizenaars ook niet vrij te pleiten zijn. Er waren zonderlinge eksessen, als bv. de stylieten, monniken die voor de rest van hun leven op een zuil gingen zitten of staan en er nooit meer afkwamen ; of zich lieten vastkluisteren aan een rots om zeker in hun roeping te

volharden ; of steeds maar rondzwierven en nergens een vaste woonplaats wilden, maar dan ook parasiteerden op de rug van anderen. Dat waren, minstens voor onze begrippen, eksesessen. Maar in de grond was dit eremietendom bewonderenswaardig en heeft het hoogstaande figuren voortgebracht. Er mogen dan al Indische of Perzische invloeden aan te wijzen zijn of een neo-platoonse filosofie de opbloei ervan in de hand gewerkt hebben : aan de basis ervan ligt zeker het autentiek christelijk verlangen om ernst te maken met de eisen van het evangelie.

Als volgende stap in de ontwikkeling krijgen wij dan dat die kluizenaars zich stilaan gaan groeperen rond een geestelijke vader, een andere monnik van grote faam. Zo komen de eerste monnikenkolonies tot stand. Die beginnen zich tenslotte meer en meer te kondenseren, er komen tussen de monniken meer persoonlijke kontakten, er worden gemeenschappelijke geestelijke oefeningen gehouden. De voornaamste reorganisator van deze kolonies tot echte kloosters, met een sterke nadruk op gehoorzaamheid en gezag, is de H.Pachomius geweest. Meteen zijn wij gekomen aan de vorm van ascetisch leven die blijvende levensvatbaarheid vertoont, en in zijn essentiële bestanddelen ook zal blijven voortbestaan : het cenobitische monniksleven. De twee richtingen, ascetische en sociale, hebben elkaar gevonden en zullen elkaar voortaan wederzijds bevruchten.

Het is dan de grote verdienste geweest van een heilige als Benedictus, het oosterse monnikendom aan de westerse geest te hebben aangepast, en dit met veel gezond verstand en gematigdheid. Zijn Regel heeft dan ook in heel West-Europa een enorm sukses gekend, heel de late oudheid en de vroege middeleeuwen door, en alle andere toen bestaande regels verdrongen. Over de rol van de monniken in de beschaving en de kerstening van het Westen hoef ik niet uit te weiden. De abdijen waren in heel die periode van gisting de haarden van christelijk leven, wetenschap, beschaving en kultuur, en daaruit zijn toen zowel de grote mystici voortgekomen als de missionarissen en de zielzorgers van die tijd.

Jammer genoeg werden die kloosters na korte tijd te machtig op wereldlijk gebied en krijgen weer het zo fatale kompromis met het wereldse leven. Zo beantwoordden zij niet meer aan hun eigenlijke doel : een betere beleving van het evangelie mogelijk te maken en te getuigen van wat een christelijke gemeenschap moet zijn. Het verval kwam dan ook fataal.

Maar ook nu weer zou zich het verlangen om de Heer Jezus van zo nabij mogelijk te volgen een baan breken. Wij krijgen dan enerzijds de verschillende hervormingen van de benediktijnen, o.a. de Cisterciënsers, maar daarnaast nieuwe loten op de monastieke stam die in één belangrijk punt afweken van de traditionele leefwijze : zij

gaven de « stabiliteit » prijs, d.i. het aan één plaats en één bepaalde gemeenschap verbonden zijn, en zochten een meer beweeglijk kloosterleven. De reden daarvan was juist, dat die stabiliteit steeds weer tot machtposities leidde. Wij krijgen zo de typische en sympatieke vorm van navolging van Christus die wij het franciskanisme zijn gaan noemen. Het was een soort hippiebeweging, maar dan zuiver evangelisch geïnspireerd, met een sterk kontesterend (dus autentiek monastiek) karakter. Het is alleen maar jammer dat die religieuze beweging algauw ingedijkt werd binnen de reeds traditioneel geworden vormen en strukturen. Daarnaast ontstond in die tijd de orde van de dominikanen, die niet het monastieke, maar veeleer het kanoniale type van religieus leven ontwikkelden, in de geest van St-Aug. Met de dominikanen krijgen wij dan ook de eerste serieuze koerswijziging, al hadden zij nog veel van de monastieke gewoontes overgenomen. Er is een belangrijk nieuw element in het spel : ze kiezen bewust een apostolaatsdoel, een bepaald werk van apostolaat waar hun kloosterleven in dienst van staat. En inderdaad, voortaan gaat één tak van de evolutie van het kloosterwezen verder in die richting. Naast het oude monnikendom ontstaat een hele waaier van vormen, die alle bedoelen het evangelie in één van zijn aspekten konsekwenter te beleven, terwijl ze daarbij steeds meer de nadruk leggen op de daadwerkelijke beoefening van de naastenliefde door werken van caritas of apostolaat. Het kloosterleven wordt beschouwd als het geschikte levensmilieu van waaruit het apostolaat efficiënter kan beoefend worden, dus als springplank naar een ander — zij het eveneens evangelisch — doel. Het is duidelijk dat die verandering van richting tot heel andere resultaten leidt wanneer de lijn verder doorgetrokken wordt.

Maar naast de aktieve religieuze kongregaties heeft de monastieke tak zich weten te handhaven en zich levenskrachtig genoeg getoond om alle wisselvalligheden van de eeuwen te doorstaan. De monniken bestaan nog. Maar de grote vraag is : hebben ze nog reden van bestaan in onze 20e eeuw ? Daarom nu het tweede deel van deze uiteenzetting :

II. DE AKTUELE BETEKENIS VAN HET MONASTIEK LEVEN EN ZIJN TOEKOMST

Wij hebben zojuist overlopen hoe het monastiek leven uit het evangelie ontwikkeld is, in hoever het met recht genoemd kan worden een bepaalde manier om het evangelie konsekwenter te beleven, en welke invloeden het ondergaan heeft in de loop van zijn ontwikkeling. Er valt niet aan te twijfelen : wij hebben er te doen met een gestaltegeving van echt evangelische waarden. Als die waarden en waarheden autentiek evangelisch zijn, dan zullen ze weliswaar in ieder christelijk leven op de een of andere wijze hun uitdrukking moeten vinden, zal

elke christen er gestalte aan moeten geven. Maar het eigene van het monastiek leven is nu juist, dat het sommige van die waarden — zonder de andere te verwaarlozen — bijzonder sterk belicht, met het gevolg dat het daardoor meteen ook een sprekend getuigenis geeft, een predikatie met de daad is.

Want het geven van een getuigenis — of noem het kontestatie, attestatie of protestatie — behoort tot de wezenstrekken van het monastiek leven (evenals trouwens weerom tot de trekken van het christendom in het algemeen) (de kerk moet altijd maatschappijkritisch zijn). Daar zie ik dan ook één aspekt in van de aktuele betekenis van het monastieke leven : naast de betekenis die het heeft voor elke individuële monnik afzonderlijk (een wijze om zijn persoonlijke verbondenheid met God in Christus te beleven), heeft het een bevrijdende taak t.o.v. de wereld. Het brengt evenals Christus en in het verlengde van Hem, een Blijde Boodschap aan de wereld en helpt die verwezenlijken. Het monastiek leven is een predikatie met de daad en door het leven. Dat brengt onmiddellijk een belangrijke konsekwentie mee voor het kloosterleven zelf : een predikatie moet begrijpelijk zijn, kunnen inslaan en aanslaan ; moet daarom aansluiten bij een bestaande nood of gevoeligheid. Prediken in de woestijn heeft geen zin. Daar ligt dan ook heel de kwestie van de aanpassing en vernieuwing van het religieus leven door Vaticanum II voorgeschreven. Betreft het hier slechts uiterlijkheden en bijkomstigheden in de gestaltegeving, of raakt het de gestalte zelf ? De wezenlijke waarden kunnen in ieder geval niet in het gedrang komen.

Niettemin, dat bepaalde waarden of waarheden meer of minder nadruk zullen krijgen, is ook weer iets wat aan de verandering van de tijdsgeest onderhevig is. De ene tijd heeft meer nood aan een beklemtonen van déze waarheid, een andere van gene ; of ook : niet alle waarheden spreken elke tijd evenveel aan. Wij kunnen als priester ook nu niet meer over sommige waarheden met dezelfde overtuiging spreken als onze voorgangers van 20-30 jaar geleden. Dat is heel normaal en gezond. De andere waarheden zijn daarom niet minder waar, maar ze blijven meer op de achtergrond, zoals een foto één objektief scherp kan opnemen en de rest vaag blijft. Dat is ook het geval met de evangelische waarden waaraan het monastiek leven gestalte geeft.

De vraag : « Heeft het kloosterleven nog zin in onze tijd » ? kan dan ook evengoed zo geformuleerd worden : « Geeft het kloosterleven gestalte aan bepaalde evangelische waarden, die in onze tijd bijzondere nadruk verdienen, of waarvoor onze tijd bijzonder gevoelig is ? ».

Wel, ik geloof dat de evangelische boodschap drie waarheden bevat, die in onze tijd speciaal om beleving vragen, en die heel duidelijk door het monastieke leven gepredikt worden (of zouden moeten

worden) : 1° De broederlijke eenheid en gelijkheid onder alle mensen, om Christus' wil ; 2° De verhouding van de mens tot God als kind tot vader ; 3° De verhouding van de mens tot de stoffelijke wereld, of het bevrijd worden uit de doem van geld, macht en begeerlijkheid. Dat zijn drie waarheden, waarvoor onze tijd bijzonder gevoelig is. De mens van tegenwoordig zoekt en zucht eigenlijk naar een sanering van de situatie op elk van die drie gebieden. Het zijn de drie steunpilaren van de nieuwe wereld die hij zich droomt, en waarvoor de besten zich ook inzetten.

1. De mensen zijn broeders onder elkaar.

Wat is het christendom eigenlijk ? In profane taal zouden wij kunnen zeggen : Een godsdienstig systeem, dat pretendeert de mens en de mensheid naar een gelukkige toekomst te kunnen leiden. Als gelovigen zouden wij liever zeggen : De enige weg naar het ware geluk, naar verlossing. Het is niet een weg die de mens zichzelf baant, maar ook niet een geluk dat hem kant en klaar vanuit de hemel in de schoot wordt geworpen. Het is een kombinatie van die twee : God wordt mens, opdat de mens de mogeljikheid zou hebben zich een weg naar het geluk te banen. God ruimt de hindernissen weg, toont hoe het moet gebeuren en schept de mogelijkheid ertoe.

Nu is één van de kenmerken van die gelukkige toekomst alleszins : de volmaakte broederlijkheid onder alle mensen, zonder klassenstrijd, diskriminatie, verdrukking van mens door mens, van volk door volk. « Alle Menschen werden Brüder... » Het heimwee daarnaar is altijd eigen geweest aan de besten onder de mensen. Wel, het christendom toont niet slechts hoe de mensheid daar kan geraken, maar realiseert die broederlijke gemeenschap reeds hier en nu. In een zekere zin doen alle « messiaanse » systemen dat. Eénzelfde ideaal nastreven heeft altijd als uitwerking de mensen samen te snoeren. Maar bij het christendom is er veel meer, gaat het veel dieper. De broederlijke eenheid die het bewerkt is niet louter gebaseerd op een gemeenschappelijk ideaal, maar op de liefde, en nog meer : op een liefde waarvan het motief niet louter binnenwereldlijk is (bv het menszijn — wat al heel schoon is, cfr humanisme), maar daarboven uitstijgt. Christen zijn is meer dan alleen maar volgeling of aanhanger zijn van Christus, zoals iemand volgeling kan zijn van Boedda of aanhanger van Marx of Mao. Christen zijn is op mysterievolle wijze ingelijfd zijn bij Christus door geloof en doopsel. Dat heeft als onmiddellijk gevolg dat de christen 1° kind is van God (waarover straks meer), en 2° broer of zuster van zijn medechristenen, en in principe van alle medemensen. Het genadeleven brengt een ongehoord intieme relatie tot stand met alle medebegenadigden in Christus. Christelijk leven betekent bijgevolg : leven in overeenstemming met die werkelijkheid.

Dat moeten vanzelfsprekend alle christenen doen, maar de religieuzen willen het op een meer nadrukkelijke wijze ; zij maken er om zo te zeggen hun levensprogramma van. De fysiek niet konstateerbare of meetbare, maar reëel bestaande eenheid van de christenen onder elkaar, in Christus, willen zij tot in het dagelijks leven als het ware tastbaar, aanwijsbaar maken, zichtbaar uitwerken. In die ver doorgevoerde vorm gaat dat voorlopig nog niet met **alle** medechristenen maar zij doen het dan tenminste in een kleinere groep. Zij vormen kerngemeenschappen van christenen die diep bewust zijn van dit één-zijn onder elkaar en die daaraan gestalte geven door samen te wonen, samen te werken, samen te bidden — en vooral en bij dit alles **één van hart en ziel** te zijn. Daarom is het gemeenschapsleven zo'n belangrijk element van het religieus leven, zo belangrijk dat in een zekere zin alle andere typisch kloosterlijke observatiepunten en in het bijzonder de drie evangelische raden, daarop gericht zijn, in dienst staan van het gemeenschapsleven. **De armoede** (die in de monastieke orden niet zozeer « armoede » is dan wel het principieel afwijzen van alle persoonlijke bezitten) : Waar mensen zich werkelijk één en gelijk weten, daar verdragen ze geen onderscheid meer tussen mijn en dijn, daar kunnen geen rijken en armen meer zijn. Willen wij ons als broeders en zusters voelen, dan moet het stoffelijk goed ook gelijkelijk van allen zijn. Ook het **celibaat** staat in nauwe relatie tot het gemeenschapsleven. Zich geheel geven aan zijn broeders in een grotere gemeenschap gaat niet samen met de plicht van getrouwde mensen om zich geheel te geven aan vrouw en kind. En wil anderszijds het celibaat schoon en met alle vrucht beleefd worden, dan vraagt het om de steun van het gemeenschapsleven. Dat tenslotte de raad van **gehoorzaamheid** in verband staat met het gemeenschapsleven, is zonder meer duidelijk. Zonder gezag en gehoorzaamheid wordt geen enkele mensengemeenschap opgebouwd.

Samenvattend kunnen wij zeggen : In de gemeenschap van alle gedoopten, de Kerk, is dus eigenlijk al in kiem maar werkelijk de gelukkige mensheid uit de eindtijd gerealiseerd. Christus is de enige band die in staat is de mensen werkelijk één te maken en de mensen tot een gemeenschap op te bouwen, omdat Hij de mensen niet slechts oppervlakkig maar in hun diepste wezen met God en dus met elkander verbindt. Hij is de spil van de evolutie, in verleden, heden en toekomst. En de rol van de religieuzen in dit verband is : voor het oog van de kerk en de wereld als het ware de eerste zichtbare realisatie te zijn van de nieuwe gemeenschap, de levende getuigen van de kerk als de ideale gemeenschap van de toekomst (wat meteen betekent, voortdurende kontestatie tegen al wat daarvan afwijkt).

2. De mensen staan tot God in de verhouding kind-Vader.

Dat is een tweede waarheid die in de evangelische boodschap

vervat ligt, waar onze tijd gevoelig voor is of nood aan heeft en die speciaal door het kloosterleven gepredikt wordt.

Deze evangelische waarheid sluit eigenlijk aan bij een diepe algemeen menselijke behoefte : de behoefte namelijk aan het religieuze, het bovennatuurlijke, aan wat groter is dan de mens. Het is een behoefte die misschien in onze tijd minder bewust en uitdrukkelijk aangevoeld wordt, maar die niettemin zeer reëel aanwezig is. De mens van onze dagen ervaart een diepe malaise ; hij voelt een tekort maar weet niet precies wat het is. In feite wordt dit onbehagen veroorzaakt doordat een bepaalde dimensie van zijn menszijn niet voldoende aan haar trekken komt. Homo faber, homo sapiens, homo ludens : wij zijn dit allemaal en elk van de daaraan corresponderende gebieden van de menselijke persoonlijkheid wordt tegenwoordig meer dan voldoende gekultiveerd. Maar de mens is ook « homo religiosus ». En het is de vraag : Wordt daaraan voldaan, en hoe ? Nagenoeg alleen op het strikt privé-plan en dan nog enkel door een kleine minderheid. De maatschappij en het maatschappelijk leven als geheel verlopen buiten God om. Integendeel : het publieke leven werkt eerder remmend ; het heeft de neiging dit religieuze domein in de mens te verdringen of te verstikken. Vandaar die malaise, die een soort frustratieneurose is op religieus gebied.

En toch zien wij duidelijke verschijnselen die wijzen op een honger naar God en op een tastend zoeken naar Hem. Ik denk hier aan de onmiskenbare belangstelling bij de jongeren voor gebed, kontemplatie (laat het dan alleen maar een nieuwsgierigheid zijn), een gefascineerd worden door oosterse vormen van mysticisme, door boeddisme, zen en joga. Ik denk aan het toch eigenlijk bijzonder verheugende verschijnsel van het herontdekken van Jezus : de Jezus-beweging e.d. Het is allemaal slechts een tasten, maar het wijst toch ergens op.

Nu kunnen wij ons de vraag stellen : Zou het christendom hier nu werkelijk niets te zeggen, niets aan te bieden hebben ? Wij hoeven niet te tasten, wij hoeven alleen maar onszelf te zijn, uit te komen voor wat wij geloven. Het christendom is in staat volledig de honger naar God te bevredigen. Méér kan geen enkele godsdienst geven ! Het leert dat elke mens door het geloof in Jezus en door het doopsel kind van God wordt, met al wat daaruit volgt voor wie werkelijk een levend geloof bezit : intieme omgang met God, die niet alleen mogelijk is in het christendom maar er heel normaal is, het blijde besef van Gods genade (= gunst, welbehagen, vriendschap), de overtuiging nu al in het bezit te zijn van een eeuwig leven en uitzicht te hebben op een onbelemmerd verenigd worden met God na de dood. Is dat niet formidabel ? En het is toch maar gewoon christendom ! Als wij, christenen, het maar zelf konsekwent beleefden !

Wel, hier stoten wij weer op een taak voor de monniken : die waarheden, dat geloof metterdaad prediken, door heel het leven. De monnik wil aan de werkelijkheid van zijn kindschap Gods konkrete gestalte geven, tot in zijn dagelijks leven toe. Alles is daarop afgestemd. Die geloofswerkelijkheden doordrenken heel zijn dag. Monniken zijn vanouds uitgesproken vertikalistisch gericht. Tot het doel van het monniksleven behoort het kultiveren, bevorderen van het rechtstreeks kontakt met God, de Godservaring. Tot het wezen ervan behoort het « alleen voor God leven ». Niet dat de monniken over het hoofd zien, dat Godsliefde noodzakelijk naastenliefde is, godsdienst noodzakelijk dienst aan de medemens insluit, maar ze leggen toch het hoofdaksent op het rechtstreeks dienen van God. « Langs God naar de mensen » zegt de monnik, al heeft hij alle eerbied voor die andere, even christelijke zienswijze die zegt :« Naar God langs de mensen ». Voor de monniken geldt het oud-Franse gezegde : « Messire Dieu, premier servi ! ». Dit brengen ze heel speciaal tot uitdrukking in het belang dat ze altijd gehecht hebben aan het gebed, hetzij in de vorm van gemeenschapsgebed of van lectio divina. Dat het gemeenschappelijk gebed kenmerkend is voor de monastieke kloosters, is genoeg bekend ; heel de dag verloopt er op het ritme van de « officies » met de verschillende getijden (vroeger 7, thans meestal drie of vier). Het gemeenschapsgebed is als de geestelijke ademhaling van de gelovige gemeenschap als zodanig, als de regelmatige ontlading naar God toe van de energie die zich door een leven in geloof, hoop, liefde, binnen die akkumulator ophoopt. Maar ook de lectio divina is voor monniken zeer belangrijk, en daar wordt tegenwoordig meer en meer de nadruk op gelegd. Onder die lectio divina verstaat men een geheel van geestelijke aktiviteiten, die gaat van eenvoudige biddende lezing van de Schrift, over studie tot het inwendige gebed. Als de monniken gerekend worden onder de kontemplatieve orden dan is het precies omdat hun levenswijze de gunstige voorwaarden schept voor deze lectio divina. Het is een vorm van inwendig gebed, die niet bedoelt iets van God af te smeken, zelfs niet Hem te loven en te aanbidden, maar gewoon liefdevol met Hem te verkeren (verkeren ook in de zin van vrijen). Omdat die vorm van gebed normaal een grote graad van stilte en ingekeerdheid vereist en meebrengt, en een speciale ascetische toeleg, vindt het zijn gunstigste klimaat in de vormen van kloosterleven die niet per se op werken van apostolaat gericht zijn.

3. Vrijstaan t.o.v. de aardse goederen : stoffelijke, vleselijke, geestelijke.

Die bevrijding van de « drievoudige begeerlijkheid » uit 1 Joh. is dan een derde evangelische waarde. Het is het niet gebonden zijn, niet beheerst worden door de stof. Het is de onthechting, de zelfverloochening. Het is de bevrijding van de zucht naar macht en van de tirannie van de seksualiteit : bouwstenen voor een gelukkiger wereld.

Wij zijn met onze wereld nu zo stilaan wel in een stadium gekomen, dat wij aan de rand van de toelaatbaarheid zijn op het gebied van konsumptiedrang, bezitvorming, seks en machtsmisbruik. Wij hebben te kampen met typische verschijnselen van overbeschaving, die tot dekadentie leidt : hippies, druggebruik, ongebreidelde seksualiteit. En om ons te beperken tot de rijkdom : de kloof tussen tussen de arme en de rijke landen, tussen de overbeschaafde wereld en de onderontwikkelde gebieden wordt angstwekkend. Zo kan het echt niet blijven doorgaan. Meer en meer mensen beginnen zich vragen te stellen omtrent de overdreven zucht naar weelde, komfort, steeds maar hoger lonen enz. De fijngevoeligsten worden ongerust. Gaan wij naar een katastrofe van wereldformaat, erger dan een atoomoorlog ? Daarbij komt dat onze rijke landen met al hun overvloed toch niet gelukkig zijn. Wij snakken soms naar de eenvoud van leven, de soberheid van vroeger, toen de mensen met zo weinig tevreden waren en nog zoveel meer konden genieten van de kleine vreugden des levens. Waren de mensen vroeger niet gelukkiger ? Dat laatste is natuurlijk maar een illusie van op afstand. Er waren toen verschrikkelijke schaduwzijden, zoals nu in de ontwikkelingslanden, en grote miserie, onmenselijk hard zwoegen voor een karig inkomen enz. Er was tekort, en dat is niet goed. Maar kunnen wij niet het goede van het verleden aan het goede van het heden paren ? Zou de oplossing niet bestaan in een vrijwillige soberheid van leven ? Als de schandalige overvloed die wij hier bezitten nu eens besteed werd om overal ter wereld een vrijwillige soberheid mogelijk te maken ? Want juist in het vrijwillige karakter ligt het geluk. Wij moeten door onthechting komen tot een rechtvaardiger verdeling van de goederen. Als wij hier, in plaats van onze ongetemde begeerlijkheid bot te vieren en alle lusten in te volgen (wat dan weer door andere maatregelen in evenwicht moet gebracht worden of noodgedwongen gebeuren zal door volkenmoorden en oorlogen) als wij eens vrijwillig de matigheid aan de dag legden ? Is dat zo onrealistisch, louter utopie van idealisten en fantasten ? Neen, het is christendom, het is het recept van het evangelie voor een betere wereld. Het is een punt van Gods heilsplan, waarvan de marxistische theorieën maar een vertekende nabootsing zijn. Wij propageren een gelijkheid van alle mensen, gebaseerd op de liefde. Dat zou de kerk voortdurend voor onze tijd moeten prediken.

En hier ligt dan weer een taak voor de monniken met hun gemeenschap van goederen en hun vrijwillige soberheid van leven : met de daad en door het leven prediken dat het kàn, kontesteren tegen de wantoestanden, niet met woorden, spandoeken of opstootjes, maar eenvoudig door het voor te leven. Zij moeten de mensen, en op de eerste plaats de christenen, tot nadenken brengen. Het is belangrijk dat er internationale konferenties gehouden worden die zich met de ekonomische wereldproblemen bezig houden, maar als niet de mentaliteit verandert in elke mens afzonderlijk, kan er niets gebeuren ten goede. Op die innerlijke verandering, die bekering, is de prediking

metterdaad van het monastieke leven gericht. De religieuzen zelf zijn er niet genoeg van bewust dat ze zo werkelijk iets doen aan de verbetering van de wereld.

BESLUIT

Heeft het religieuze leven, en meer speciaal het monastieke leven, nog toekomst in Gods kerk, of is het gedoemd om te verdwijnen ? Ik heb getracht enigszins aan te tonen 1° dat het religieuze leven niet een ziekelijk woekergezwel is, maar een autentieke vorm van christelijk leven, en 2° dat het ook, en speciaal, in onze tijd nog zin heeft, een rol te vervullen heeft in kerk en wereld van vandaag. Het antwoord op de vraag zal volledig afhangen van het geloof dat de religieuzen zelf en de christelijke gemeenschap hebben in die betekenis. Als wij allen weer zouden durven geloven in het autentiek karakter van het religieus leven en in de evangelische boodschap die het de mensen van onze dagen te brengen heeft, en als wij dit geloof in daden zullen omzetten, dan gaat het kloosterleven een toekomst tegemoet van bloei als nooit tevoren. Zowel het eerste (geloof in de opdracht) als het tweede (de konsekwente daden en het kompromisloos leven volgens de eisen van het kloosterleven) lijden geweld, lopen gevaar en worden op alle mogelijke manieren ondermijnd, niet het minst door defaitisme.

Laten wij het roer resoluut omgooien, en dan zal, wat eerst tegenwind scheen te zijn, plots veranderen in geestdrift, d.w.z. het zal blijken het aandrijven geweest te zijn van de Geest Gods, die het aanschijn der aarde wil hernieuwen.